

320. rocznica oblężenia Torunia (1703-2023)

Mariusz Balcerek

ORCID: 0000-0002-1007-8042

<https://www.researchgate.net/profile/Mariusz-Balcerek>

Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu

Książnica Kopernikańska w Toruniu

Tło historyczne

Do oblężenia doszło w trakcie wojny północnej (1700-1721), w której Rzeczypospolita oficjalnie nie brała udziału. Konflikt toczył się pomiędzy Szwecją a Brandenburgią, Danią, Norwegią, Rosją i Saksonią.

Po chwilowym zaskoczeniu Szwecja pod wodzą swojego młodego władcy Karola XII (1682-1728) zaczęła odnosić spektakularne sukcesy: Zelandia (1700), Narwa (1700) i Dźwina (1701).

W 1702 r. szwedzkie wojska zajęły duże tereny Litwy i Korony. W ręce najeźdźców wpadły: Wilno i Warszawa. Karol XII w bitwie pod Kliszowem (1702) rozbił wojska sasko-polskie i zajął Kraków.

W maju następnego roku młody szwedzki władca pobił armię saską. Po tym sukcesie Karol XII ruszył ze swoją armią pod Toruń, gdzie znalazła się cała saska piechota.

Oblężenie w skrócie

Strony:

- Szwecja (oblegający);
- Saksonia (oblężeni);
- Rzeczypospolita (oblężeni),

Dowódcy:

- Oblegający – Karol XII, król Szwecji (1682-1718), w 1703 r. miał 21 lat;
- Oblężeni – generał porucznik Christian Dietrich von Röbel (1639-1723), w 1703 r. miał 64 lata.

Daty:

- 15 [kalendarz juliański]/ 16 [kalendarz szwedzki]/ 26 [kalendarz gregoriański] maja 1703 – rozpoczęcie oblężenia;
- 3/4/14 października 1703 – kapitulacja załogi.

Obleżenie w skrócie

Karol XII (1682-1718)
(Rigaut, 1715)

Oblężenie w skrócie

Siły – oblegający:

- Piechota: około 18 tys.;
- Kawaleria: około 11 tys.;
- Artyleria: co najmniej 30 armat i 4 moździerze;
- W sumie około 29 tys. ludzi na papierze i co najmniej 34 działa.

Oblężenie w skrócie

Siły – oblężeni

- Piechota: 5207;
- Kawaleria: 255;
- Artylerzyści, fortyfikatorzy i sztab: 532;
- Artyleria: 103 działa, w tym: 46 żelaznych armat, 43 spiżowe armaty, 5 haubic i 9 moździerzy (odmienne dane armat występujące w literaturze wynikają z błędnego przepisania i dodania danych z dzieła Zerneckego];
- W sumie dawało to 5994 ludzi i 103 działa.

Oblężenie w skrócie

Lit. A. ad p. 148

Bataillons	Oberste.	Obrist- Lieutenant.	Majors.	Reg. Quart M.	Adjutants.	Auditeurs.	Feld- Predigers.	Feld- Scherers.	Wagen- Mei st.	Kahn- Junder.	Probsts.	Hautbois.	Capitains.	Lieutenants.	Fährtrichs.	Sergeants.	Unter- Officier	Zambours.	Genetine.	Summa.
1 Garde.	0	1	1	1	1	1	0	1	1	2	1	6	9	11	4	13	65	19	602	739
2 Garde.	1		1	1	1	1	1	1	1	2	1	5	7	12	5	16	57	16	591	720
Benedigers.	1	1						1	1	1	1	2	8	15	4	13	63	17	404	532
Kanigen.			1	1		1	1	1	1	2	1		5	8	4	12	50	14	473	575
Drossen.	1	1			1	1	1	1		2	1	6	4	9	5	13	55	13	522	636
Reibnigen.	1	1	1	1	1	1		1	1	2	1	6	6	8	3	15	48	12	470	579
Reussen.	1		1	1	1	1	1	1	1	2	1	6	4	8	5	8	50	15	388	496
Polken.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	6	8	13	5	11	43	13	259	370
Schulenburg.	1				1		1						4	8	2		15	8	520	560
Dragouner.	1		3	1	1			4	1	3		6	4	4	4	4	12	4	203	255
Artillerie.	1	2	1	1	1	1	1	1	1		1	1	6	9	7		38	3	400	474
Fortifications- Bediente.	1												4	2		2		6		15
Summa.	3	9	10	10	9	9	7	13	9	18	9	44	69	107	48	107	506	141	4830	5951
General- Stab- und Commissariat.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4	1	1	1	17	7	43	5994
General- Major.																				
Obrist-Commissarius																				
General- Adjutant.																				
Gen Major Adjut																				
General- Auditeur																				
General Secretaire																				
Gen. Mai. Seces																				
Registrier Capitain																				
Registrier Lieutn																				
Adjutant.																				
Regiments- Schulk																				
Apotheker u. Geisel																				
Salbiret.																				
Prodiant-Perroali																				
Prodiant- Officier																				
Becker- Knechte.																				
Kube- Knechte.																				
Summa.																				
Summa Summarum.																				

Siły oblężonych z dokładnym podziałem na jednostki
(Zernecke, 1712)

Artyleria obłożonych z dokładnym podziałem
na stanowiska
(Zernecke, 1712)

Auf denen Thürmen und Runden:				Auf denen Schanzen und Bastionen:			
Stücke				Stücke			
Calibre				Calibre			
Metal	Eisen	Pfund	loth.	Metal	Eisen	Pfund	loth.
1 Brülens- Thor	1		12	1 Jungfer- Schanze			
	1		12				
	1	1		2 Bod- Schanze		5	
					1	5	
2 Mör- nisch-Rundel	1	3			1	4	
	1	6					
	1		16	3 Raken- Schanze	1	4	
	1		16		1	10	
3 Raken- Schanze	1		20		1	3	
	1		20	4 Eulens- Schanze	1		
	1		20		1	9	
	1		20				
	1	7		1 Lorenz- Bastion	1	1	
	1	1	16		1	1	16
4 Eulens- Rundel	1	1			1	2	
	1	1					
	1		20		1	4	
	1		16		1		20
	1		11	6 Gerechte- Bastion	1	1	
	1		8		1	1	
	1		2		1	1	
					1	1	
5 Raken- Kopf	1	1	16		1	1	
	1	1	16				16
	1	1	16		1	1	
	1	1	16		1	5	
6 Gerechte Thor	1	1		7 Cathrin- Bastion	1	4	
	1	1	12		1	6	
7 Fischen- Thürm	1		24		1	1	
	1		12		1	5	
					1	1	
8 Cathrin- Thor	1	1					
	1	1			1	2	
			16		1	1	16
9 Münze							
	1	12					
	1	15					
Summa	19	18	Stücke	9 Cavalier			
					1	6	
					1	10	
					1	10	
					1	6	
				10 Bodten- Schanze	1	6	
					1	10	
					1	5	
							16
				11 Münz- Schanze	1	7	
					1	8	
					1	9	
				12 Auf dem Helm	1	4	
					1	1	
					1	1	
Summa	6		Stücke	Summa	24	28	
				Transport	19	12	
				Summa	43	46	
				Summatum	6	3	
					1		
Summa	5						

Oblężenie w skrócie

Zwycięzca: Szwedzi

Straty:

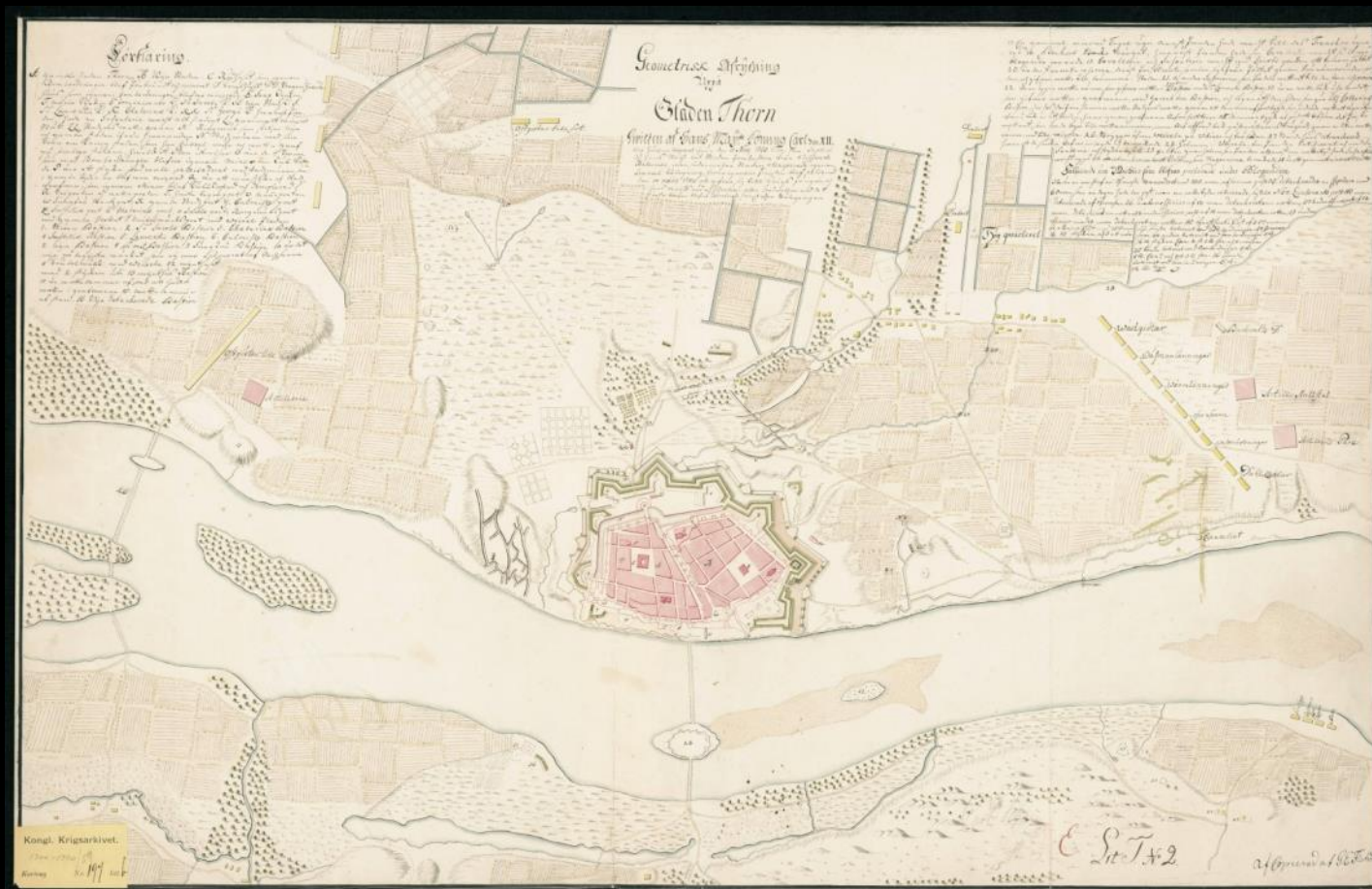
- Oblegający – około 70 rannych i 40 poległych;
- Oblężeni – 4855 jeńców, w tym 2992 chorych, oraz 1139 zabitych i zaginionych (wynik odjęcia od 5994 liczby 4885).

Oblężenie

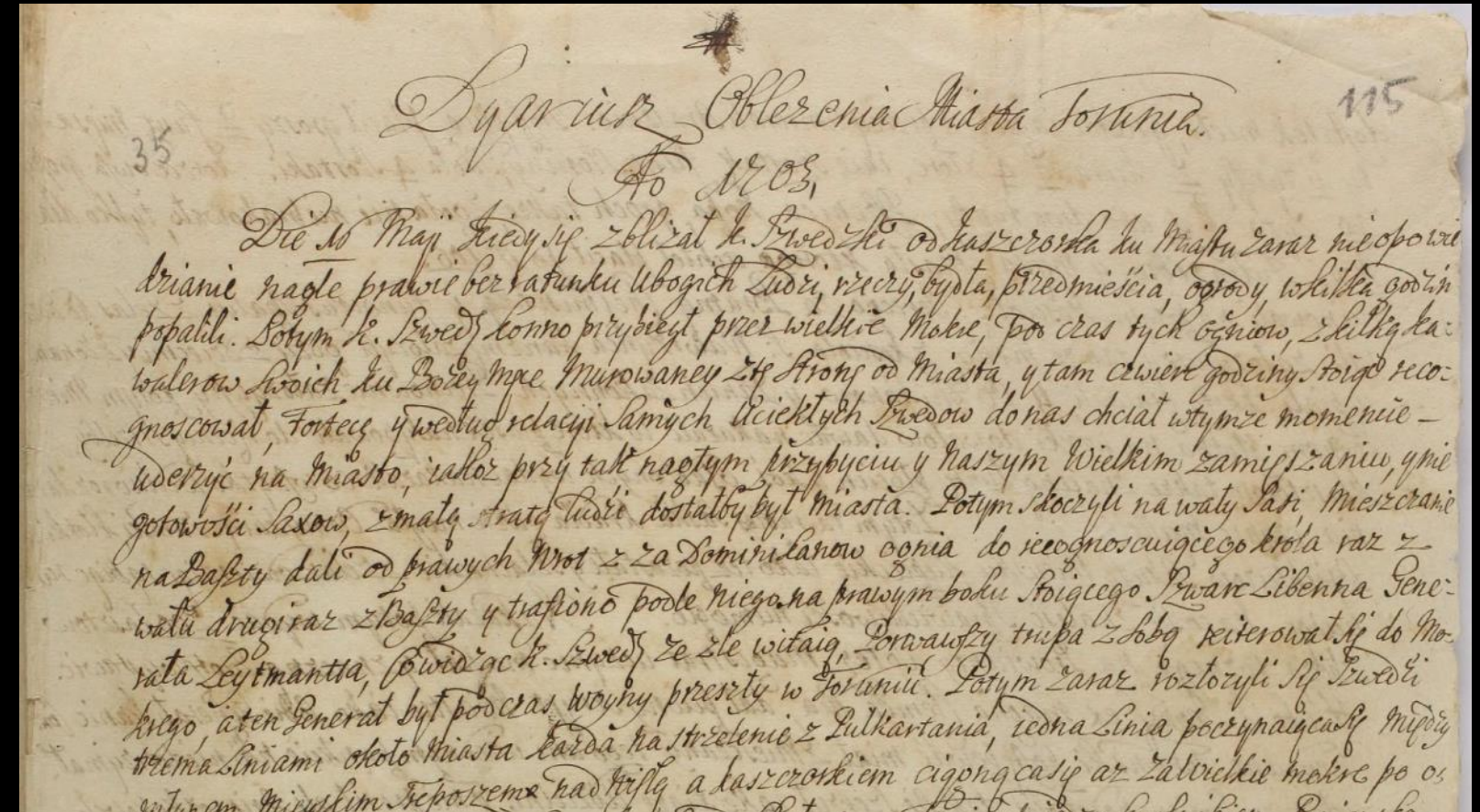

Plan oblężenia
(NN, 1703)

Oblężenie

Plan oblężenia z obszernym komentarzem
([Eggers], 1703)

Diariusz oblężenia miasta ([NN], [1703])

Oblężenie

Diariusz oblężenia miasta Torunia.

A[nn]o 1703,

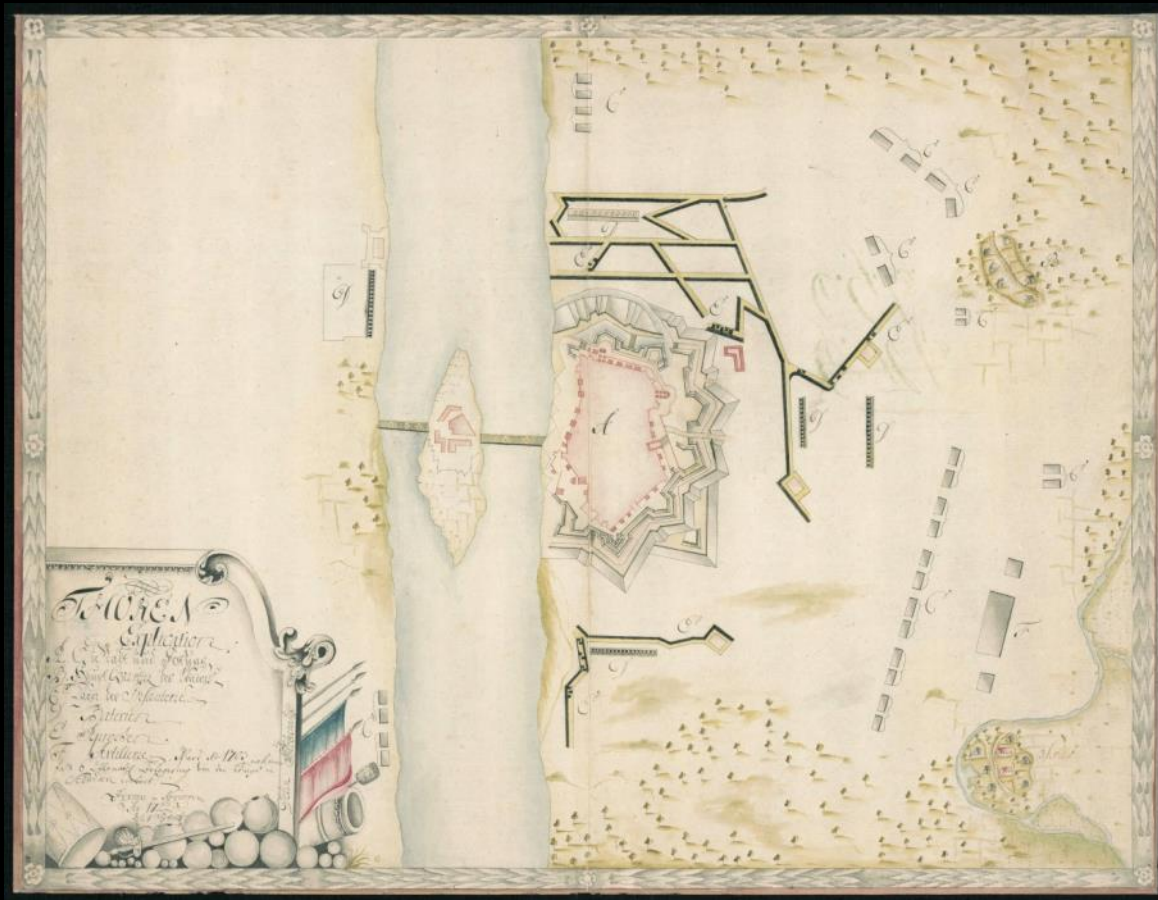
Die 16 Maji [15 [juliański kalendarz] / 16 [szwedzki kalendarz] / 26 [gregoriański kalendarz] maja.] kiedy się zbliżał k[ról] szwedzki [Karol XII (1682-1718)] od Kaszczorka [Wieś pod Toruniem, na północny-wschód od miasta, obecnie część urzędowa Torunia.] ku miastu zaraz nieopowiedziane nagle prawie bez ratunku ubogich ludzi, rzeczy, bydła, przedmieścia, ogrody, w kilka godzin popadli. Po tym k[ról] szwedz[ki] konno przybiegł przez Wielkie Mokre [Wieś pod Toruniem, na północny-wschód od miasta, obecnie część urzędowa Torunia – Mokre.], pod czas tych ogniów, z kilka kawalerów swoich ku Bożej Męce Murowanej [Kapliczka Bożej Męki, na północny-wschód od miasta, rozebrana w latach 70. XX w.] ztę strony od miasta, y tam czwierć godziny stojąc recognoscował [rozpoznawał], fortecę i według relacji samych uciekłych Szwedów do nas chciał w tymże momencie uderzyć na Miasto, jakoż przyz tak nagłym przybyciu y Naszym Wielkim zamieszanu, niegotowości Saxów, z małą starą ludzi dostałby był Miasta. Po tym skoczyli na wały Sasi, Mieszczanie na Baszty dali od Prawych Wrót [Brama Prawa] z za Dominikanów [Kościół św. Mikołaja i klasztor dominikański, obecnie nie istnieją.] ognia do recognoscującego [rozpoznającego] króla raz z wału drugi raz z baszty i trafiono pode niego na prawym boku stojącego Szwarz Libentza generała lejtmantta [Generał porucznik Bernhard von Liewen (1651-1703)], co widząc k[ról] szwedz[ki] że źle witają, porwawszy trupa z sobą rejterował się do Mokrego [wyrarzenie miało miejsce 17/18/28 maja], a ten generał był podczas wojny przeszły w Toruniu. Po tym zaraz rozłożyli się Szwedzi trzema liniami około miasta każda na strzelanie z pułkartania [Pułkartauna – działo o średniej długości lufy, wynoszącej 14 – 27 kalibrów (średnicy kuli).], jedna linia poczynająca się między młynem miejskim Treposzem nad Wisłą [Trzeposz – młyn, znajdujący się nad Wisłą, na wschód od miasta, obecnie część urzędowa Torunia – Winnica. Obecnie nie istnieje.] nad Wisłą a Kaszczorkiem ciągnąca się aż za Wielkie Mokre po ogrodach i łąkach.

Obleżenie

Portret generała porucznika
Bernharda von Liewena (1651-
1703), któremu kula z falkonetu
urwała prawa nogę podczas
rekonesansu toruńskich fortyfikacji
dnia 17/18/28 maja 1703 r.
(General Bernhard von Liewen,
1651-1703, 2023)

Obleżenie

Plan oblężenia (Holtenau, 1722)

Oblężenie

Miedzioryt ukazujący oblężenie od północy
 (Lithén, 1706)

Skutki

- Straty ludności: 757
- Kontrybucja: 720 tys. złotych (potrzebna była pożyczka z Gdańska)
- Poważne uszkodzenie: ratusza, Dworu Artusa, katedry św. Janów oraz Zamku Dybów.
- Po oblężeniu Karol XII, w odwecie za stawiany opór, nakazał zniszczenie wałów ziemnych, barbakanów: Starotoruńskiego i Chełmińskiego, narożnych bastii: Koci Łeb i Koci Ogon, części murów Nowego Miasta oraz zasypianie fosy.

Skutki

Obraz olejny pokazujący ostrzał miasta od południowego-zachodu i zniszczenia tym spowodowane
(NN, b.d.)

Skutki

(+) Die Specification ist folgende gewesen:	
6 Sechspfundige Stücke /	1 Eiserne Schelle zum Schmelzen /
6 Dreypfundige Stücke /	1 Dreh. Fuß /
60 Centner Mulden-Bley /	10 Doppelte Kugel-Formen /
570 Centner Hackenpulver /	2 Einfache zum Laufflugeln /
5 Centner Nirschnpulver /	6 Kneipzangen /
276000 gegossene Musqveten Kugeln /	1 Feldscherer Calesche /
40000 Laufflugeln /	1 Hebezeug samt zugehörigen Wagen und Zimmergeräth /
505 Einfundige Kugeln /	2 Laborir- } Wagen
170 28 löthige Kugeln /	2 Compagnie- }
664 10 löthige Kugeln /	7 Munition- }
1800 6 löthige Kugeln /	5 Kugel-
200 12 pfundige Kugeln /	1600 Sensen /
600 9 pfundige	300 Morgensterne /
7200 3 pfundige	4 Sturm-Fäßer /
40 2 pfundige Kugeln /	2 Bomben /
1400 Handgranaten /	200 Sandsäcke /
130 Dreypfundige Cartouchen /	500 Glinsen-Steine /
12 Centner Luntten /	
100 Stück Flinten /	

Szwedzkie „zdobycze” w Toruniu
(Zernecke, 1712)

Wybrane źródła i literatura

1. Bożejewicz, A. (2019). „*Wierność i stałość w ogniu wypróbowana...*” *Oblężenia Torunia w XVII i XVIII wieku*. Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego w Toruniu.
2. Dygdała, J. (1996). Upadek miasta w dobie wojny północnej (1700-1718). W M. Biskup (Ed.), *Historia Torunia* (vol. II: 3, s. 138-174). Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego w Toruniu.
3. [Eggers, J.]. (1703). „*Geometrisk Afriting uppå Staden Thorn Hwilken af Hans Kongl: Maj:t Konung Carl den XII blef hållen bloquerat ifrån den 17.Maj 1703....*”. *Karta över staden och fästningen Thorn med närmaste omgivningar år 1703. Svenska arméns läger (i detalj), bevakningsavdelningar, fältbro. över Weichsel samt attack i september. Teckenförklaring.* (SE/KrA/0425/11/019). Riksarkivet, Szwecja.
https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/K0038219_00001#?c=&m=&s=&cv=&xywh=-1678%2C-405%2C14639%2C8096.
4. General Bernhard von Liewen, 1651-1703. (2023, Luty 16). W *Wikipedia*.
https://sv.wikipedia.org/wiki/Bernhard_von_Liewen.

Wybrane źródła i literatura

5. Hartmann, S. (1981). Thorn im Nordischen Krieg (1700-1721). *Beiträge zur Geschichte Westpreußens* 7, 291-360.
6. Hoburg, J. (1844). *Die Belagerungen der Stadt und Festung Thorn seit dem 17. Jahrhundert*. Ernst Lambeck.
7. Holtenau, E. F. (1722). „Thoren”. *Fästningen Thorn år 1703. Svenska arméns läger och attack i sept. Teckenförklaring. Ram och Ornament*. (SE/KrA/0425/11/020). Riksarkivet, Szwecja.
https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/K0038220_00001#?c=&m=&s=&cv=&xywh=-1119%2C42%2C10564%2C5842.
8. Lithén, J. (1706). *Prospect von der Stadt Thorn so Anno 1703, am Majo von Ihro Königl. Maj[esta]ten von Schweden König Carl den XII blocquirt und nach dem sie d. 24. Septembris bombardiret und beschose[t] auch die Approchen an [...]* (Szt.Gr. 2403). Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego.
<http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=96731&from=pubindex&dirids=151&lp=2829>.

Wybrane źródła i literatura

9. NN. ([1703]). *Dyariusz oblężenia miasta Torunia Ao 1703* (BK1560-1). PAN Biblioteka Kórnicka.
10. NN. (1703). „*Plan de la Ville de Thorn avec l'attaque Suedoise L'ann 1703.*”. *Staden och fästningen Thorn år 1703. Svenska arméns attack i sept. Teckenförklaring.* (SE/KrA/0425/11/021). Riksarkivet, Szwecja.
https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/K0038221_00001#?c=&m=&s=&cv=&xywh=-1689%2C281%2C13088%2C7238.
11. NN. (b.d.). *Ostrzeliwanie Torunia 1703.*
[https://pl.wikipedia.org/wiki/Obl%C4%99%C5%BCenie_Torunia_\(1703\)#/media/Plik:National_Museum_in_Poznan_-_Siege_of_Torun.JPG](https://pl.wikipedia.org/wiki/Obl%C4%99%C5%BCenie_Torunia_(1703)#/media/Plik:National_Museum_in_Poznan_-_Siege_of_Torun.JPG).
12. [Nordberg, J. A.]. 1745. *Leben Carl des Zwölften Königs in Schweden mit Münzen und Küpfen* (vol. 1, tłum. J. H. Heubel). s.n.
13. Poraziński, J. (2003). Oblężenie Torunia w 1703 r. Uwagi i refleksje w związku z 300 rocznicą. *Rocznik Toruński* 30, 65-84.
14. Rigaud, H. (1715). *Karl XII (1682-1718).*
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Copy_Charles_XII_-_Nationalmuseum_-_17886.png.

Wybrane źródła i literatura

15. Skonieczny, A. (2016). *Oblężenie Torunia w 1703 r. Szwedzkie ostrzeliwanie*. <https://toruntour.pl/2681/szwedzkie-ostrelowanie-torunia-1703-r>.
16. Tomczak, A. (1982). Źródła kartograficzne do oblężenia przez Szwedów Torunia w 1703 roku. *Zapiski Historyczne* 47 (4), 227-238.
17. Zernecke, J. H. (1712). *Das bey denen schwedischen Kriegen bekriegte Thorn oder zuverlässige Erzählung desjenigen was sich bey dieser Stadt im Jahr 1629, 1655, 1658 und 1703 in anfällen Bloqvir - Bombardir – und Belagerungen denckwürdiges zugetragen : dabey ein nöthiger Anhang zur thornischen Chronicke*. Joh. Nicolai, E. E. E. Raths und des Gymn. Buchdrucker.

Dziękuję
za uwagę

Uznanie autorstwa-Na tych
samyh warunkach 3.0
Unported (CC BY-SA 3.0)

